

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2008. május 20.

FILOZÓFIA

EMELT SZINTŰ ÍRÁSBELI ÉRETTSÉGI VIZSGA

JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ

**OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS
MINISZTERIUM**

A vizsgarész (20 pont)

1. B - logosz
2. A – Értekezés a módszerről
3. B – Nietzsche
4. C – nyelvkérdés

Csak egy jó válasz fogadható el. Minden helyes válasz 5 pontot ér.

B vizsgarész (30 pont)

Egy-egy megoldásra 10 pont adható. A szerző nevének feltüntetését 2 ponttal értékeljük (nem előírás a teljes név kiírása). A dőlt betűvel kiemelt tartalmakat az értékelésnél nyomtatékosan vegyük figyelembe.

Értékelési táblázat

1. A szerző felismerése	2	
1. A probléma meghatározása	8	
2. A szerző felismerése	2	
2. A probléma meghatározása	8	
3. A szerző felismerése	2	
3. A probléma meghatározása	8	
Összesen	30	

Értékelhető elemek:

1. Aquinói Szent Tamás *Summa Theologiae* című művének részletéről van szó. (Első rész második kérdés: Vajon van-e Isten?)

A 13. században, a nagy *skolasztika* századában alapvető kérdéssé vált a hit és tudás viszonya. *A tudás rangot kapott:* jelzik ezt a sorra megalakuló egyetemek, az ókori bölcsélet felfedezése és tisztelete. Ez a világnézeti átalakulás áll az *istenérvek* megszületésének háttérében. Aquinói szerint az *értelmi belátás hozzásegít az isteni princípium elfogadásához, így a hithez.* A

filozófia szolgálja a teológiát. Az *öt istenért* megalkotásának háttérében alapvetően van jelen az *arisztotelészi filozófia*; az *első mozgatóról* szóló elképzelés.

Az érveket szokás csoportosítani: a világ működik és célszerűen működik alapvetések szerint. Az ötödik út az utóbbihoz tartozik. Az érvelés lényege, hogy *a nem értelmes dolgok is értelmesen, célszerűen működnek, tehát kell, hogy legyen értelmes lény, aki irányítja, a cél felé rendezi a természeti dolgokat.*

Értékelhető elemek:

2. Immanuel Kant *A tiszta ész kritikájában* olvashatjuk, hogy a tárgyakkal kell igazodniuk az ember megismerő-képességéhez, az ismereteinkhez, nem pedig fordítva. Ezt a szemléletmódbeli váltást „*kopernikuszi fordulatnak*” nevezi, utalva arra a fordulatra, amelyet Kopernikusz (1473-1543) neve fémjelzett.

A megadott részlet arra hívja fel a figyelmet, hogy a megismerés folyamata nemcsak az érzéki benyomásaink útján szerzett *a posteriori* (tapasztalat utáni, tapasztalattól függő) ismeretekből áll, hanem az emberi értelem önmagából még hozzáteszi az *a priori* (tapasztalat előtti, tapasztalattól független) ismereteket a megismeréshez. Tehát a megismerés összetett folyamatában az *érzékszerveink* és az *értelem* egymással együttműködve, egyidőben vesznek részt. A racionalizmus és az empirizmus vitájában tehát az igazság az, hogy nincs elsőbbségi szerep. Az *a priori* ismeretek közül kiemelkedik *két szemléleti forma, mely velünk születik: a tér és az idő* (csak térben és időben vagyunk képesek érzékelni).

A megismerés úgy indul, hogy az aktív elme belevetíti a kérdéseit a megismerendő világba, *érzékelés* során az elmében benne lévő *tér és idő a priori szemléleti formák* segítségével érzeteket és a képzeteket alakítunk ki a világ dolgairól. Ezeket a benyomásokat az értelem kategóriákba sorolja.

Értékelhető elemek:

3. Ludvig Wittgenstein *Logikai-filozófiai értekezésének* előszavából idéztünk (*Tractatus logico-philosophicus*).

A 20. század elejétől a filozófiai gondolkodás fókuszába a világ és az Én között közvetítő szerepet betöltő *nyelv logikai elemzése* kerül. Mivel az igazságot kereső filozófia csak nyelvi kijelentésekben képes kifejezni az igaz tartalmakat, ezért szükséges ez a vizsgálódás. Wittgenstein filozófiájának ebben a korszakában úgy véli, hogy *A nyelv egyetlen értelmes használata a tények leírása*, minden más használata értelmetlen, tehát az etikai, esztétikai és

metafizikai állítások látszatkijelentéseknek (lásd. Bécsi kör) tekinthetők (nyelvtanilag korrekt mondatok, de nem állapítható meg az igazságértékük). Az emberi egzisztenciát érintő lényeges kérdések (például szerelem, erkölcs, Isten, halál) megmutatkoznak a nyelvben, de valójában kimondhatatlanok, mert *nem lehet megmondani világosan, tehát hallgatni kell*, mivel nem beszélhetünk róluk úgy, olyan világosan, mint ahogyan a világ fizikai dolgairól a természettudományok. A filozófiának nem elméletek alkotása a feladata, hanem a kijelentések ellenőrzése, az *elmondható és a kimondhatatlan* megkülönböztetése, a közöttük lévő határ őrzése.

Filozófiai vizsgálódások c. (gondolatilag az 1930-as évektől formálódó, de csak halála után, 1953-ban kiadott) kései művében *új nyelvszemlélet* jelenik meg.

C vizsgarész (50 pont)

Összefoglaló táblázat az értékelési szempontokról:

<i>Szempontok</i>	<i>Pontszám</i>
Probléma-érzékenység	15
Szövegértelmezési készség	15
Filozófiatörténeti tájékozottság	5
Argumentáció	10
Nyelvi megformálás	5
Összesen	50

Értékelhető elemek:

1. Hérakleitosz és Parmenidész (Töredékek):

Dinamikus létfelfogás: Hérakleitosz; minden változik, minden a változásnak alávetett, a létezés a keletkezés és a pusztulás hatalma alatt áll; a létezők harcban állnak egymással; semmi sem képzelhető el az ellentéte nélkül; a változó világ alapja a logosz, mindent a logosz kormányoz; a logosz a változások szervezője; mértékadó szereppel rendelkezik; a tűzzel szimbolizált logosz.

Statikus létfelfogás: Parmenidész, eleai iskola; a lét mozdulatlan, a mozgás mint érzéki csalódás; kétféle megismerés: az igazság (episztemé) és a vélekedés (doxa); a lét van, a nemlét pedig nincs; ami változó, az csak jelenségszerű; a gondolkodás és a lét kölcsönös viszonya.

2. Immanuel Kant (*A gyakorlati ész kritikája*): A cselekedet erkölcsös jellegének alapja a kötelesség. Az erkölcsileg jó akarat: pusztán a kötelesség kedvéért cselekszik. Pusztán kötelességérzetből cselekedni annyi, mint az erkölcsi törvény iránti tiszteletből cselekedni. Az erkölcsi törvényt az objektivitás és az egyetemesség jellemzi: az erkölcsi törvény nem azonos a szubjektív cselekvési elvvel. Az erkölcsi törvény feltétlen parancsként (kategorikus imperatívusz) jelentkezik. A feltétlen parancs lényegileg különbözik a feltételes (hipotetikus) parancstól. Az erkölcsi törvény nem enged meg feltételeket. A feltétlen parancs feltétlensége azt jelenti, hogy az akarat autonóm: önmagának hoz törvényt.

3. Martin Heidegger (*Bevezetés a metafizikába*): A létfelejtés hosszú évszázadai után Heidegger a létkérdés újbóli feltevésére és vizsgálatára törekszik, a lét értelmére vonatkozó kérdést radikális formában fogalmazza meg. A létező alapjáról tudakozódik, az érdeklő, ami megokolja létezését. A létező esetleges, azaz nem magyarázza önmagát. Ha a létező alapja kérdéses, akkor nem szükségképpen létezik, a semmi horizontjában áll. A lét nem azonos az egyes létezőkkel, mégis mindig a létezők léte.